

การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย : ศึกษากรณี ภิกษุณี
นันทยานี และภิกษุณีธัมมกมลลา ในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2562*

THE POLITICAL COMMUNICATION FOR THE RECOGNITION OF STATUS OF
BUDDHIST PRIESTESS IN THAILAND: CASE STUDY OF BUDDHIST PRIESTESS
NANTAYANEE AND BUDDHIST PRIESTESS THAMMAKAMALA BETWEEN
2546-2562 B.E.

ประยูทธ ประเทศเสนา, นันทนา นันทวารโภาส

Prayut Prathedsena, Nantana Nantavaropas

มหาวิทยาลัยเกริก

Krirk University

Corresponding Author E-mail: somchaimalison@outlook.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาบริบททางการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะของภิกษุณีในประเทศไทย 2. ศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทยานี (ภาคเหนือ) 3. ศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีธัมมกมลลา (ภาคใต้) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกกรอบการศึกษาจากทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค เบอร์โล (Berlo, 1960) และไบรอัน แม็กแนร์ (McNair, 1999) โดยการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จำนวน 31 รูปหรือคน ผลการวิจัยพบว่า 1. บริบททางการเมืองและบริบทล้วนส่งผลต่อการสื่อสารเพื่อสถานะภิกษุณี โดยมีภิกษุณีนันทยานี เป็นผู้ขับเคลื่อนในพื้นที่ภาคเหนือ และภิกษุณีธัมมกมลลาเป็นผู้ขับเคลื่อนในพื้นที่ภาคใต้ สถานะภิกษุณีทั้ง 2 รูปได้รับการยอมรับจากประชาชนภาคเหนือและภาคใต้ในระดับหนึ่ง 2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทยานี มีคุณลักษณะตามทฤษฎีของเดวิด เค เบอร์โล ซึ่งผู้ส่งสารนั้นมีความโดดเด่นทั้งในด้านภูมิหลัง มีทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเอง ต่อพุทธศาสนา และต่อสถานะภิกษุณี เป็นผู้ที่มีทักษะเป็นเลิศในการสื่อสาร สามารถโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาต่อธรรมะได้สาร 3. กระบวนการสื่อสารของภิกษุณีธัมมกมลลา เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค เบอร์โล โดยผู้ส่งสารมีศักยภาพ ในการถ่ายทอดข้อมูล ผ่านสื่อต่าง ๆ สามารถที่จะโน้มน้าวให้คนที่อยู่ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรมเข้ามาร่วมมือประสานความช่วยเหลือสู่มวลมนุษยชาติ โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ

* Received October 12, 2022; Revised November 11, 2022; Accepted November 11, 2022

ศาสนา จากงานวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) บริบททางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันสถานภาพภิกษุณี ให้ได้รับการตราเป็นกฎหมาย 2) ภิกษุณี ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาได้ลึกซึ้ง 3) การสงเคราะห์เป็นกุศโลบายให้ผู้คนยอมรับในสถานะภิกษุณี

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง; ภิกษุณี; มหาเถรสมาคม

Abstract

This research aimed to: 1. Studied the political context that affected the political communication of Buddhist monks in Thailand to enhance their status. 2. Examined the political communication process of Buddhist monks in the Northern region (Nanthaninya) and the Southern region (Thammakamala). 3. Conducted qualitative research based on the communication theories of David K. Berlo (Berlo, 1960) and Brian McNair (McNair, 1999). Data was collected through in-depth interviews with 31 individuals. The research findings revealed the following: 1. The political context significantly influenced the communication for enhancing the status of Buddhist monks. Nanthaninya monks were the driving force in the Northern region, while Thammakamala monks led in the Southern region. The status of both groups was acknowledged by the local populations in these regions. 2. The political communication process of Nanthaninya monks aligned with the theories of David K. Berlo. The communicators in this group excelled in various aspects, including their background, positive attitude towards themselves, Buddhism, and their status as monks. They possessed excellent communication skills, effectively persuading people to have faith in Buddhism. 3. The political communication process of Thammakamala monks followed the communication theories of David K. Berlo. Communicators in this group were capable of transmitting information through various media and persuading people from different religions and cultures to cooperate and offer assistance to humanity without dividing by ethnicity or religion. The research concluded that: 1. Political context was a crucial factor in pushing for legal recognition of the status of Buddhist monks. 2. Buddhist monks played a significant role in propagating Buddhism. 3. Almsgiving was a means to gain acceptance in the monk status.

Keywords: Political Communication; Buddhist Priestess; Supreme Buddhist Council

บทนำ

ในครั้งพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าทรงพระชนมายุ พุทธบริษัท 4 ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาไม่ได้กล่าวถึงภิกษุณีอีก ล่วงเลยมาถึงสมัยรัชกาลที่ 7 นายนรินทร ภาสิต ได้ให้บุตร 2 คน คือ สารและจตุ กับสตรีรวม 8 คน บวชเป็นภิกษุณีและสามเณรี โดยสร้างวัดนารีนวงศ์ให้เป็นที่พักอาศัย จนเกิดกรณีพิพาทขึ้น มีการต่อต้านและเรียกร้องให้ยุติการกระทำดังกล่าว จนกระทั่งพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (หม่อมเจ้าภูษงค์ ชมพูนุท) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม มีคำสั่งประกาศ ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2471 ห้ามมิให้พระภิกษุไทยบวชสตรีเป็นภิกษุณี สิกขมานา หรือสามเณรี (แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่มที่ 16 หน้า 157) นำไปสู่การจับกุมสามเณรีมาดำเนินคดี 4 รูป และบังคับให้ลาสิกขา ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 รัฐสภามีมติให้จับกุมภิกษุณีและสามเณรีทั้งหมด บังคับให้ลาสิกขา นายนรินทร ภาสิต ทำหนังสือถวายฎีกา และมีพระบรมราชวินิจฉัยชี้แจงเห็นควรให้เลิกล้มความคิดเรื่องการฟื้นฟูภิกษุณีเสีย นายนรินทร ภาสิต จึงยุติบทบาทและล้มเลิกความพยายามรื้อฟื้นภิกษุณีตั้งแต่นั้น

การต่อสู้เพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทยเกิดขึ้นอีกครั้ง โดยนางวรรมย์ กบิลสิงห์ นักเขียน และนักข่าวการเมืองที่มีชื่อเสียงในขณะนั้น ได้นำชุดชาวถือศีลอุโบสถและปฏิบัติธรรม และบวชเป็นสามเณรี ในปี พ.ศ. 2499 โดยมีพระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระอุปชฌาย์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2514 ได้เดินทางไปประเทศไต้หวัน บวชเป็นภิกษุณีในกายธรรมคุปต์ เมื่อกลับมาประเทศไทยได้สร้างวัดทรงธรรมกัลยาณีขึ้นที่จังหวัดนครปฐม พำนักปฏิบัติธรรมอยู่ในสำนักแห่งนี้ แต่ไม่มีสตรีเข้ามาบวชด้วย ทำให้การบวชเป็นภิกษุณีครั้งนี้ ไม่ก่อให้เกิดภิกษุณีสงฆ์ขึ้นแต่อย่างใด จบงานทำนรณภาพในปี พ.ศ. 2546 (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2559)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บุตรสาวของภิกษุณีวรรมย์ ได้บวชเป็นสามเณรีและภิกษุณีในปี พ.ศ. 2546 ที่ประเทศศรีลังกา มีฉายาว่า ภิกษุณีธัมมนันทา เป็นผู้นำการต่อสู้เพื่อสถานะของภิกษุณีในยุคปัจจุบัน แต่ถูกต่อต้านจากรัฐบาลและมหาเถรสมาคมที่ไม่ยอมรับสถานะภิกษุณีตามกฎหมาย โดยอ้างคำสั่งประกาศในปี พ.ศ. 2471 และพระวรธรรมคตของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร แต่ในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มสมาชิกวุฒิสภา และนักวิชาการบางกลุ่มออกมาสนับสนุนร่วมเรียกร้องสถานะภิกษุณี ในช่วงแรกมีการบวชภิกษุณีและสามเณรีในประเทศไทย โดยพระสงฆ์จากประเทศศรีลังกา ต่อมารัฐบาลและมหาเถรสมาคมมีคำสั่งห้าม ทำให้การต่อสู้เพื่อสถานะของภิกษุณีไม่ประสบความสำเร็จ ยังไม่มีการรับรองสถานะของภิกษุณี จึงมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2559) การเมืองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากกับชีวิตของคนที่อยู่ในสังคม การสื่อสารทางการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจของประชาชนอย่างกว้างขวาง (นันทนา นันทวโรภาส, 2558) ด้วย

การใช้ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารที่สามารถเข้าถึงได้รวดเร็วและเข้าใจง่ายที่สุด คือเสียงตามสาย ความถี่ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านเสียงตามสายประชาชนรับรู้ประจำส่วนป้ายประชาสัมพันธ์และหนังสือราชการ ประชาชนรับรู้บางครั้ง ประชาชนต้องการให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางเสียงตามสาย และการออกหน่วยเคลื่อนที่พบประชาชนเดือนละครึ่ง ส่วนป้ายประชาสัมพันธ์ และหนังสือราชการ 6 เดือนต่อครั้ง และต้องการให้เพิ่มหรือปรับปรุงช่องทางการรับรู้คือ เสียงตามสาย รองลงมา เว็บไซต์ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการรับชำระภาษี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านกระบวนการให้บริการและประชาสัมพันธ์ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และด้านสถานที่หรือเครื่องมือที่ให้บริการ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2545)

นอกจากทัศนคติที่ต่อสู้อำนาจเพื่อสถานะภิกษุณีสถาบันข้างต้น ยังมีภิกษุณี 2 รูป คือ ภิกษุณีนันทยาณีที่ขับเคลื่อนในพื้นที่ภาคเหนือ และภิกษุณีธัมมกมลลาที่ขับเคลื่อนในพื้นที่ภาคใต้ ที่มีความพยายามผลักดันให้การบวชภิกษุณีในประเทศไทย โดยมีความพยายามเรียกร้องสถานะภิกษุณีผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้รัฐยอมรับสถานะอย่างเป็นทางการ แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า เพราะเหตุใดการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีของภิกษุณีทั้งสองรูป จึงไม่เป็นที่ยอมรับ แม้เสียงคัดค้านจะลดระดับลงไม่รุนแรงเหมือนในอดีต และบริบททางการเมืองส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองอย่างไร และภิกษุณี 2 รูป มีกระบวนการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีอย่างไร จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่องการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย : ศึกษากรณี สำนักภิกษุณีภาคเหนือและภาคใต้ ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2562 เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการสื่อสารทางการเมือง อันจักเป็นประโยชน์แก่สังคมและผู้สนใจศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะของภิกษุณีในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทยาณี (ภาคเหนือ)
3. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีธัมมกมลลา (ภาคใต้)

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา การสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทยาณีและภิกษุณีธัมมกมลลาในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2546-2562 โดยมีประเด็นที่ศึกษาที่สำคัญตามองค์ประกอบของการสื่อสารในรูปแบบประโยคคำถามวิจัย

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์แบบเจาะจง จากผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีความสนใจในการสื่อสารหรือในการเผยแพร่ของภิกษุณีนันทญาณิและภิกษุณีธัมมกมลลา เป็นการเฉพาะ อันจะทำให้ได้รับคำตอบอย่างถูกต้องและแม่นยำ โดยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม จำนวน 31 รูป/คน คือ 1) กลุ่มภิกษุณีสงฆ์ 2) กลุ่มภิกษุสงฆ์ 3) กลุ่มองค์กรสตรี 4) กลุ่มนักวิชาการ 5) กลุ่มสื่อมวลชน 6) กลุ่มประชาชนทั่วไป และ 7) กลุ่มนักการเมือง

เครื่องมือการวิจัย

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ (Document and Other Related Source) เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าเอกสารและสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทญาณิและภิกษุณีธัมมกมลลา

ผลการวิจัย

1. บริบททางการเมืองล้วนส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในปี พ.ศ. 2546 นับเป็นจุดเปลี่ยนเรื่องสถานะภิกษุณีในสังคมไทยเนื่องจากภิกษุณีธัมมกมลลา ได้ตัดสินใจบวชเป็นสามเณรีที่ประเทศศรีลังกา แล้วกลับมาประเทศไทยพร้อมสถานะภิกษุณีทำให้เกิดข้อขัดแย้งเรื่องสถานะสามเณรีและภิกษุณี ทำให้มหาเถรสมาคม องค์กรศาสนา และพระภิกษุสงฆ์หลายรูปออกมาคัดค้านการรื้อฟื้นภิกษุณีนิกายเถรวาทในประเทศไทย การบวชดังกล่าวจุดประกายให้มีการบวชภิกษุณีขึ้นจำนวนมากรวมทั้งภิกษุณีนันทญาณิ ได้เดินทางไปบวชเป็นสามเณรีในปี พ.ศ. 2549 และบวชเป็นภิกษุณีเมื่อปี พ.ศ. 2551 ที่ประเทศศรีลังกา แล้วเดินทางกลับมาอยู่ในสำนักนิโรธารามภิกษุณีอาราม จังหวัดเชียงใหม่ และภิกษุณีธัมมกมลลาได้บวชเป็นภิกษุณีในปี พ.ศ. 2557 แม้ว่าจะได้มีการริเริ่มสถานะภิกษุณีในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2546 โดยภิกษุณีธัมมกมลลานั้น แต่การต่อสู้เพื่อสถานะภิกษุณีในทางกฎหมายยังไม่อาจดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ ทั้งนี้เนื่องจากได้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงมีการแบ่งขั้วความคิดออกเป็นคนเมืองกับคนชนบท กลุ่มคนที่สนับสนุนแนวทางของนายทักษิณ ชินวัตร กับกลุ่มคนที่ต่อต้าน มีการชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพื่อขับไล่รัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ช่วงปี พ.ศ. 2548-2549 จนนำไปสู่การยึดอำนาจการปกครองของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ จากนั้นเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลของกลุ่มรัฐประหาร มวลชนกลุ่มที่สนับสนุนแนวทางของนายทักษิณ ก็รวมตัวกันออกมาชุมนุมประท้วง ในนามของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ นับเป็นความขัดแย้งทางการเมือง ที่หยั่งรากลึก มวลชนผลักดันออกมาชุมนุมต่อต้าน กลายเป็นวิกฤตทางการเมืองที่ต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2554 ภายใต้รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร สถานการณ์ทางการเมืองสงบลงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ได้มีการเคลื่อนไหวเรื่องสถานะภิกษุณีขึ้นโดย ไพบูลย์ นิติตะวัน สมาชิกวุฒิสภา ได้เสนอแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยให้เพิ่มคำว่า คณะภิกษุณี ลงในนิยามของคำว่า คณะสงฆ์อื่น นั่นคือ ความพยายามที่จะรับรองสถานะภิกษุณีทางกฎหมายในประเทศไทยแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นได้มีการบวชสามเณรีและภิกษุณีเพิ่มขึ้น ทั้งที่เป็นการบวชมาจากต่างประเทศและเป็นการบวชในประเทศ มีการขยายตัวจากภาคกลางออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ (ไทยพับลิก้า, 2560)

ท่ามกลางบริบททางการเมืองที่ขัดแย้งแตกแยก ไม่เอื้อต่อการผลักดันสถานะภาพของภิกษุณีให้เป็นนักบวชตามกฎหมายและกฎของมหาเถรสมาคม บรรดาภิกษุณีทั้งหลายต่างได้พยายามสื่อสารเพื่อยกระดับการรับรู้สถานะภิกษุณีออกไปยังฆราวาสทั่วไปในทุกภูมิภาค ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมไทยโดยทั่วไปไม่คุ้นชินกับการเห็นผู้หญิงครองผ้าเหลืองเช่นเดียวกับผู้ชายที่บวชเป็นภิกษุ ซึ่งการที่จะสร้างการยอมรับสถานะภาพนี้ เป็นเรื่องแปลกใหม่ ต้องใช้เวลาในการให้ความรู้ให้ชาวพุทธทั้งหลายเข้าใจและยอมรับการมีอยู่ของภิกษุณี

ภิกษุณีนันทญาณิ เป็นภิกษุณีที่บุกเบิกการยอมรับสถานะภิกษุณีในหมู่ประชาชนที่อยู่ในภาคเหนือ โดยตั้งสำนักนิโรธารามภิกษุณีอาราม ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งวัฒนธรรมของคนภาคเหนือ นั้น จะอ่อนน้อมยอมรับผู้มีสถานะนักบวชแม้จะเป็นภิกษุณี ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง ก็มีได้แสดงปฏิกิริยาต่อต้าน ขณะเดียวกันก็มีแนวโน้ม ที่จะเข้าร่วมทำบุญใส่บาตรกับสามเณรีและภิกษุณี อีกทั้งยังเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกับทางสำนักภิกษุณีอีกด้วย

ภิกษุณีธัมมกลา ได้บวชเป็นภิกษุณีพร้อมตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทิพยสถานธรรมภิกษุณีอาราม ในจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยภิกษุณีสงฆ์ในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งประชาชนในภาคใต้ มีผู้นับถือศาสนาอิสลามอยู่จำนวนมาก จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทยการสื่อสารเพื่อสถานะภิกษุณีจึงเป็นเรื่องที่ไม่แปลกแยกในพื้นที่นี้ เพราะเป็นพหุวัฒนธรรมอยู่ก่อนแล้ว ภิกษุณีธัมมกลาจึงอาศัยบริบทนี้ ผสานตัวอย่างกลมกลืนกับประชาชน โดยการสร้างกิจกรรมเชิงสังคมสงเคราะห์ เข้าช่วยเหลือชาวบ้านในด้านสาธารณสุข ด้านปัจจัยสี่ ในขณะเดียวกันก็เผยแผ่พุทธศาสนาไปพร้อมกัน สามารถสร้างความยอมรับในสถานะภิกษุณี ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ได้อย่างกว้างขวาง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าบริบททางการเมืองและบริบทในพื้นที่ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2562 ล้วนส่งผลต่อการสื่อสารเพื่อสถานะภาพภิกษุณี โดยมีภิกษุณีนันทญาณิ เป็นผู้ขับเคลื่อนในพื้นที่ภาคเหนือ และภิกษุณีธัมมกลาเป็นผู้ขับเคลื่อนในพื้นที่ภาคใต้ แม้บริบททางการเมืองในภาพรวมจะยังไม่เอื้ออำนวยต่อการผลักดันสถานะภิกษุณีให้มีผลในทางกฎหมายแต่ก็ถือว่าสถานะภิกษุณีได้รับการยอมรับจากประชาชนภาคเหนือและภาคใต้ในระดับหนึ่ง

2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทญาณิ เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล โดยมีความโดดเด่นในด้านของผู้ส่งสารที่มีภูมิหลัง ที่สนับสนุนสถานะภิกษุณี กล่าวคือ การได้รับการศึกษาทางโลกในระดับปริญญาตรี และรอบรู้ในพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ได้ศึกษาจนแตกฉานในพระไตรปิฎก ประกอบกับเป็นผู้ที่มีทักษะในการพูดการเขียนสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษากลางและภาษาเหนือ พูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย จึงโน้มน้าวให้ผู้รับสารมีศรัทธาต่อพุทธศาสนา ได้ตามเจตนาคติที่ตั้งมั่นต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะเดียวกันระบบสังคมวัฒนธรรมภาคเหนือ ผู้คนมีนิสัยอ่อนโยน รักความสงบ ภิกษุณีนันทญาณิก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับประชาชนในพื้นที่รอบ ๆ สำนักปฏิบัติธรรมได้อย่างกลมกลืน นับว่าเป็นความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อสร้างความยอมรับนับถือให้แก่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ภาคเหนือ

สำหรับสารที่ภิกษุณีนันทญาณิได้ส่งออกไปยังผู้รับสารนั้น มีสาระสำคัญอยู่ที่การสร้างการยอมรับสถานะภิกษุณีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งการยอมรับจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการบวชภิกษุณีในพื้นที่ภาคเหนือขึ้น ณ สำนักปฏิบัติธรรมนิโรธาราม และเปิดให้เป็นพื้นที่แห่งการปฏิบัติธรรมของสตรี จึงมีสตรีมากมายที่เข้ามาศึกษา ปฏิบัติธรรม และเรียนรู้วิถีแห่งภิกษุณี ทำให้สารที่เกิดจากการกระทำแพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันภิกษุณีนันทญาณิก็ได้ส่งสารไปยังพุทธศาสนิกชนทั้งหลายถึงวัตรปฏิบัติของภิกษุณีที่น่าพาสู่หนทางแห่งการหลุดพ้นอีกทั้งยังเชื่อมโยงภิกษุณีไทยสู่สากลรวมทั้งการบำเพ็ญทานสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนฐานศรัทธาชาวบ้านสู่การยอมรับภิกษุณี

ช่องทางการสื่อสารของภิกษุณีนันทญาณิ มีทั้งการสื่อสารแบบเผชิญหน้า เช่น การเทศนา การบรรยายธรรม การใช้สื่อมวลชนกระแสหลัก เช่น การบรรยายธรรมผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งการรวบรวมข้อเขียนพิมพ์เป็นหนังสือ อีกทั้งมีการสื่อสารผ่านสื่อใหม่ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ยูทูบ เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารผ่านสื่อที่หลากหลายนี้ ทำให้เข้าถึงผู้รับสารในหลายกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคม และวัยที่แตกต่างกันได้อย่างทั่วถึง

กลุ่มผู้รับสารของภิกษุณีนันทญาณิ มีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป มีทั้งกลุ่มที่สนับสนุนสถานภาพภิกษุณี และกลุ่มที่ต่อต้าน โดยกลุ่มที่สนับสนุน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มคนรุ่นใหม่ กลุ่มองค์กรสิทธิสตรี กลุ่มนี้มีความเชื่อในเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ปฏิเสธการเหยียดเพศ เหยียดผิว เหยียดเผ่าพันธุ์ การกำหนดให้หนักบวชมีแต่เพศชาย จึงเป็นเรื่องที่ล้าสมัยในยุคปัจจุบัน ตรงกันข้ามกลุ่มพระสงฆ์บางรูป และมหาเถรสมาคม รวมทั้งประชาชนทั่วไปบางกลุ่มมีมุมมองว่า ภิกษุณีได้ขาดวงศ์ไปนานแล้ว ไม่อาจจะรื้อฟื้นให้กลับคืนสถานะได้

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทญาณิ มีคุณลักษณะตรงตามทฤษฎีของเดวิด เค เบอร์โล ซึ่งผู้ส่งสารคือภิกษุณีนันทญาณิ นั้นมีความโดดเด่นทั้งในด้านภูมิหลัง ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเอง ต่อพุทธศาสนา และต่อสถานะภิกษุณี อีกทั้งเป็นผู้ที่มีทักษะเป็นเลิศในการสื่อสาร สามารถโน้มน้าวนำพาผู้รับสาร ให้เกิดศรัทธาต่อธรรมะได้สารทั้งหลายที่สร้างขึ้น ล้วนเชื่อมโยงกับการประพาสขอสู่ความหลุดพ้น

และมีสาระสำคัญ Key Message อยู่ที่ว่า การผลักดันให้สถานะภิกษุณี ได้รับการยอมรับทั้งในหมู่ประชาชน และถูกต้องตามกฎหมายในที่สุด

3. กระบวนการสื่อสารของภิกษุณีธัมมกมล เป็นไปตามทฤษฎีของ เดวิด เค เบอร์โล โดยมีความโดดเด่นในเนื้อหาสาร ภิกษุณีธัมมกมลเป็นผู้ที่มีภูมิหลังทางด้านธุรกิจ ได้มองเห็นชีวิตผู้คนที่อยู่กับอบายมุข จึงมีทัศนคติที่ต้องการให้ธรรมะมานำพาผู้คนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ โดยเริ่มต้นสมณเพศ จากการบวชเป็นชี จากนั้นจึงยกระดับการบวช เป็นสามเณรี และภิกษุณีในที่สุด ในฐานะผู้ส่งสาร ภิกษุณีธัมมกมล เป็นผู้ที่มีการศึกษาดี มีทักษะการพูดที่โน้มน้าวใจสูง มีบุคลิกนุ่มนวล สุภาพอ่อนโยน เข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ จึงปรับตัวให้เข้ากับชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี

ความโดดเด่นในเนื้อหาสาร ที่ภิกษุณีธัมมกมล ถ่ายทอดออกไปคือ การยอมรับในศาสนาอื่น ๆ สร้างสายใยสัมพันธ์เชื่อมโยง เรียนรู้และเคารพในวิถีที่แตกต่าง เนื่องจากในพื้นที่ภาคใต้ จะมีชาวมุสลิมอาศัยอยู่มากกว่าทุกภูมิภาคในประเทศไทย ชาวบ้านจึงคุ้นเคยกับความหลากหลายทางศาสนา และยอมรับวัตรปฏิบัติที่แตกต่าง รวมทั้งสถานะภิกษุณี ทำให้มีการบวชภิกษุณีในภาคใต้มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ อันเป็นผลมาจากการสื่อสารของภิกษุณีธัมมกมลนั่นเอง นอกเหนือจากนั้น ภิกษุณีธัมมกมลก็ยังใช้พื้นที่ของสำนักปฏิบัติธรรมในการสงเคราะห์ผู้ป่วยที่เป็นโรคมะเร็งระยะสุดท้าย เยียวยาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ บำบัดผู้ป่วยด้วยการสวดมนต์ ภาวนาสงบจิตใจ ศึกษาธรรมะ นับเป็นการสื่อสารด้วยการปฏิบัติ ที่ทำให้บรรดาญาติมิตรของผู้ป่วยเกิดศรัทธา พวกกันถ่ายทอดบอกต่อจน ภิกษุณีธัมมกมล เป็นที่ยอมรับในประชาชนพื้นที่ภาคใต้อย่างกว้างขวาง

ช่องทางการสื่อสารของภิกษุณีธัมมกมล จะใช้ทั้งสื่อบุคคล ซึ่งเป็นการบอกต่อของชาวบ้านที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในสำนัก สื่อมวลชนกระแสหลัก ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งส่วนใหญ่ จะมีผู้สื่อข่าวมาสัมภาษณ์ และนำไปเผยแพร่ทางสื่อดังกล่าว ส่วนสื่อที่ทางภิกษุณีธัมมกมล จัดทำขึ้นเองก็ได้แก่ การรวบรวมบทความ ข้อเขียนต่าง ๆ มาจัดพิมพ์เป็นหนังสือ แจกจ่ายแก่บรรดาญาติธรรมทั้งหลาย รวมทั้งการใช้สื่อใหม่ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ยูทูบ ในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ ซึ่งก็ได้รับการตอบรับ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

กลุ่มผู้รับสารของภิกษุณีธัมมกมล มีความหลากหลาย ไม่แตกต่างจากกลุ่มผู้รับสารของภิกษุณีนันทญาณิ กล่าวคือ มีทั้งกลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่ต่อต้าน ซึ่งกลุ่มที่ต่อต้านก็จะเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ และมหาเถรสมาคมที่ไม่ประสงค์จะให้ภิกษุณีในประเทศไทย ส่วนกลุ่มที่เห็นด้วยและสนับสนุนสถานะของภิกษุณี นอกจากจะมีกลุ่มสตรี กลุ่มนักวิชาการ แล้วก็ยังมีกลุ่มนักบวชในศาสนาอื่น ๆ ที่พร้อมจะสนับสนุนให้ประเทศไทยได้มีภิกษุณี เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ รวมทั้งกลุ่มผู้รับสารที่เป็นนักการเมือง ที่เห็นความสำคัญ และพร้อมจะช่วยเหลือสนับสนุนสถานะของภิกษุณีในทางกฎหมายต่อไป

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสื่อสารของภิกษุณีธัมมกมล เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค เบอร์โล (Berlo, 1960) โดยผู้ส่งสารมีศักยภาพในการถ่ายทอดข้อมูล ที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสารผ่านสื่อต่าง ๆ มีการสร้างสารที่โดดเด่น ทั้งสารที่เป็นการพูดการเขียน และการปฏิบัติ สามารถที่จะโน้มน้าวให้คนที่อยู่ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม เข้ามาร่วมมือประสานความช่วยเหลือสู่มวลมนุษยชาติ โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ และผลักดันจนสถานภาพภิกษุณีได้รับการยอมรับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบททางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลักดันสถานภาพภิกษุณี ให้ได้รับการตราเป็นกฎหมาย การต่อสู้เรียกร้องเรื่องสถานะภิกษุณี ได้มีต่อเนื่องกันมานับจากภิกษุณีธัมมันทา ได้จุดประกายโดยการบวชเป็นภิกษุณี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ซึ่งการกลับมาของภิกษุณีในประเทศไทย นับจากทางหายไปในสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในสังคม ทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้าน โดยฝ่ายคัดค้านอย่างแข็งขัน คือ มหาเถรสมาคม ส่วนกลุ่มประชาชนทั่วไป แม้จะมีความเข้าใจในกระบวนการบวชภิกษุณีไม่มากนัก ต่างก็เฝ้ารอคอยและหาข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งในเบื้องต้นนั้น ฝ่ายการเมืองได้ส่งสัญญาณที่ดีในการที่จะมีการชำระกฎหมาย เพื่อปรับปรุงสถานภาพของภิกษุณี ดังที่ ไพบูลย์ นิติตะวัน ได้พยายามที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในปี พ.ศ. 2554 แต่ก็ไม่สำเร็จ (ไทยพับลิก้า, 2560) ซึ่งหลังจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ได้เกิดวิกฤตการเมือง เป็นความขัดแย้งแตกแยกทางความคิดของคนในชาติอย่างรุนแรง มีการชุมนุมประท้วง มีการสลายการชุมนุม มีผู้บาดเจ็บเสียชีวิตจำนวนมาก และที่สำคัญมีการรัฐประหารถึงสองครั้งในช่วงเวลาหนึ่งทศวรรษ คือ การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งกระทำโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ยึดอำนาจจากรัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ครั้นต่อมาคือ การรัฐประหารโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นำคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ยึดอำนาจจากรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ทำให้ความต่อเนื่องในระบอบรัฐสภาสะดุดหยุดลง และทุกครั้งที่มีการรัฐประหารก็จะยกเลิกรัฐธรรมนูญเดิมแล้วร่างรัฐธรรมนูญใหม่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2565)

บริบทดังกล่าว ถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อสถานะภิกษุณีในทางกฎหมาย กล่าวคือ บรรดานักการเมือง ที่จะเข้าสู่สภาที่มีภาวะชะงักงันมีเลือกตั้งสลับกับการแต่งตั้ง การทำหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ที่มาจากการเลือกตั้งก็ต้องสะดุดเป็นช่วง ๆ เมื่อเข้าสู่สภาลงจากเปิดให้มีการเลือกตั้ง บรรดาสมาชิกรัฐสภาต่างก็มุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหาสำคัญให้กับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ งบประมาณ ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ฯลฯ การที่จะหยิบยกปัญหาเรื่องสิทธิ สถานภาพของนักบวชขึ้นมา จึงมีใช้ปัญหาที่มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน ประกอบกับปัญหาเรื่องสถานภาพภิกษุณีนี้นี้ ก็เป็นเรื่องที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กัน โดยยังหาฉันทามติไม่ได้ การที่จะมีนักการเมืองคนใดนำเสนอประเด็นนี้เข้าสู่สภา ก็จะเป็นความสุ่ม

เสี่ยงที่จะเปลืองพลั่วเสียมวลขนได้ จึงเห็นได้ว่า นับจากบริบททางการเมืองที่เป็นภาวะวิกฤติเป็นต้นมา ไม่มีฝ่ายการเมืองที่จะหิบบยกเรื่องสถานภาพภิกษุณีขึ้นมาสังคายนาแต่อย่างใด คงปล่อยให้เป็นที่หน้าทีของบรรดาภิกษุณีทั้งหลาย ทำหน้าที่สื่อสารสร้างความยอมรับสถานภาพกันเองตามศักยภาพของแต่ละคนบริบททางการเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลักดันสถานภาพภิกษุณีในทางกฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธนาธิปไตย ฐมมานุสारी และคณะ (2566) ได้วิจัยเรื่อง เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของ ดร.ทักษิณ ชินวัตรและพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา พบว่า 1. ช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2544-2546 เป็นช่วงที่ ดร.ทักษิณ ชินวัตรได้เข้ามาบริหารประเทศตามกติการัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ในช่วงปี พ.ศ. 2557-2559 เป็นช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง จนทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ทำการรัฐประหารเข้ามาบริหารประเทศ 2. ดร.ทักษิณ ชินวัตรมีความรู้และภูมิหลังที่เคยรับราชการตำรวจ และการเป็นนักธุรกิจ อีกทั้งได้รับเลือกตั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงทำให้มีทักษะการสื่อสารที่เป็นมิตรกับประชาชน ในด้านของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีความรู้และภูมิหลังมาจากการรับราชการทหาร จึงทำให้เป็นคนพูดจาฉะฉาน ดุดัน นำไปสู่การปฏิรูปในหลายด้าน 3. ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ พบว่า ดร.ทักษิณ ชินวัตร บางครั้งเป็นคนปากไวใจเร็ว อาจจะไม่รอบคอบในการใช้ภาษา ควรสื่อสารโดยใช้ความรอบคอบมากยิ่งขึ้น ในด้าน พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นคนพูดตรง พูดเร็ว เก็บอารมณ์ไม่ค่อยอยู่ ควรสื่อสารด้วยความเป็นกันเองกับประชาชน

2. ภิกษุณี ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาได้ลึกซึ้งไม่ด้อยกว่าภิกษุ พุทธศาสนิกชนไทยถูกปลูกฝังให้มีความยึดมั่นว่า การเผยแผ่พระธรรมวินัยนั้น เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ ดังนั้นเมื่อภิกษุณีได้ประกาศตัวในสังคมว่าจะมาเป็นผู้สืบทอดพุทธศาสนา โดยทำหน้าที่สอนเผยแผ่พระธรรมเช่นเดียวกับพระสงฆ์ จึงเกิดความกังขาว่า ภิกษุณีจะปฏิบัติหน้าที่นี้ได้ดีเท่ากับพระสงฆ์หรือไม่

ภิกษุณีนันทญาณิ แห่งสำนักปฏิบัติธรรมนิโรธาราม เป็นตัวอย่างของภิกษุณี ที่ได้แสดงศักยภาพในการอบรมสั่งสอนกลุ่มเถา และเผยแผ่พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างลึกซึ้ง จนมีฆราวาสในพื้นที่ภาคเหนือจำนวนมากต่างพากันมาเรียนรู้ศึกษาพระธรรมจากภิกษุณีนันทญาณิ ที่สำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้ โดยมีได้ดูแลคนว่าผู้สอนเป็นภิกษุณี แต่กลับเลื่อมใสศรัทธาและเชื่อมั่นในคำสอนว่าล้ำลึกซึ้งยิ่งนัก

การที่ภิกษุณีนันทญาณิ สามารถเผยแผ่พระธรรมได้อย่างลึกซึ้งนั้น สืบเนื่องมาจากการศึกษาพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง และได้น้อมนำมาสู่วัตรปฏิบัติที่งดงามของสามเณรีและภิกษุณีแห่งสำนักนิโรธาราม ยิ่งความเลื่อมใสแก่ฆราวาสผู้พบเห็น เมื่อเลื่อมใสแล้วก็น้อมนำมาสู่การเข้าร่วมกิจกรรมในสำนัก ทั้งการฟังเทศน์ การนั่งสมาธิ การปฏิบัติธรรม ซึ่งภิกษุณีนันทญาณิ ก็จะแสดงธรรมด้วยถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่าย มีลีลาที่เร้าความสนใจไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเนื้อหาสาระ

ที่กลั่นกรองจากพระไตรปิฎก สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ยังประโยชน์แก่ผู้รับสารทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยกุศโลบายการสร้างพื้นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับสตรี การเผยแผ่พระธรรมอย่างมีศิลปะ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือ หลังไหลมามีส่วนร่วมในสำนักแห่งนี้ ซึ่งหมายถึงการยอมรับสถานะภิกษุณีโดยปริยาย แม้จะไม่มีกฎหมายรองรับสถานะ มหาเถระสมาคมจะปฏิเสธการดำรงอยู่ของภิกษุณี แต่ประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม ต่างก็ยอมรับสถานะภิกษุณี และสนับสนุนกิจกรรมของทางสำนัก ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถในการสื่อสารของภิกษุณีนันทญาณิโดยแท้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพลเผ่า เพ็งวิภาส และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา พบว่า 1. สังคมอินเดียโบราณได้กีดกันสตรีและปฏิเสธการเข้ามาบวชในศาสนาเพราะค่านิยมของสังคมและจารีตประเพณีแต่พระพุทธเจ้ายอมรับให้สตรีเข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้จากทุกชั้นวรรณะโดยไม่มีข้อจำกัด จนทำให้เกิดภิกษุณีรูปแรกคือ พระประชาบดีโคตรมีเถรีขึ้นในพระพุทธศาสนาโดยการทูลขออนุญาตของพระอานนท์หลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วได้ 5 พรรษา จากนั้นได้มีภิกษุณีอุปสมบทในพุทธศาสนาอีกจำนวนมาก 2. บทบาทของภิกษุณีนีมี 5 ด้าน ประกอบด้วย บทบาทด้านการเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนา มีภิกษุณีจำนวน 3 รูป ที่มีบทบาทโดดเด่น ประกอบด้วย คือ 1) พระรูปนันทาเถรี 2) พระธรรมทินนาเถรี 3) พระภัททากัจจนาเถรี บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีภิกษุณีจำนวน 2 รูป ที่มีบทบาทโดดเด่น ประกอบด้วย 1) พระภัททาภูกุลเถรี 2) พระสิงคาลมาตาเถรี 3) บทบาทด้านการปกครอง มีภิกษุณีจำนวน 3 รูป ที่มีบทบาทโดดเด่น ประกอบด้วย 1) พระนางมหาประชาบดีโคตรมี 2) พระปฐาจารย์เถรี 3) พระสกุลาเถรี 4) บทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีภิกษุณีจำนวน 4 รูปที่มีบทบาทโดดเด่น ประกอบด้วย 1) พระเขมาเถรี 2) พระอุบลวรรณาเถรี 3) พระโสณาเถรี 4) พระภัททาปิลาณีเถรี 5) บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์มีภิกษุณีจำนวน 2 รูป ที่มีบทบาทโดดเด่น ประกอบด้วย 1) พระกิสสาโคตรมีเถรี 2) พระสิงคาลมาตาเถรี 3. ภิกษุณีส่งเสริมให้ทำบทบาทใน 5 ด้าน ในฐานะเป็นพุทธบริษัทด้วยการนำคำสอนไปบูรณาการในการสอนให้เข้ากับยุคสมัยจุดประสงค์ เพื่อสร้างสังคมให้ดีขึ้น มีการจัดการศึกษาแบบให้เปล่าเพื่อให้ทุกคนได้เข้าถึงการศึกษาโดยไม่มีการแบ่งชนชั้น และใช้หลักธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครองเคารพในระบบคุณธรรมและระดับอาวุโส ทั้งนี้ยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามในการเคารพสิทธิส่วนบุคคลมีกตัญญูต่อบรรพบุรุษ รวมถึงการสร้างสาธารณูปโภคเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม สรุปได้ว่า บทบาทที่ภิกษุณีได้แสดงออกมาใน 5 ด้านนั้น เป็นประโยชน์ก่อกอในการขัดเกลาจิตใจของคนให้ดีขึ้นและเป็นประโยชน์ก่อกอด้วยการสร้างความสงบสุขต่อสังคมโลก

3. การสงเคราะห์เป็นกุศโลบายที่จะนำพาให้ผู้คนยอมรับในสถานะภิกษุณี ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่พหุนิยมทางวัฒนธรรม กล่าวคือ มีทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมอาศัยอยู่อย่างผสมกลมกลืน ประชาชนในพื้นที่จึงมีแนวโน้มที่จะยอมรับความแตกต่างทางศาสนาและ

วัฒนธรรมได้ เมื่อภิกษุณีธัมมกมลลาจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทิพยสถานธรรมภิกษุณีอาราม ให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับสตรี จึงมีสตรีชาวใต้ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงจำนวนหนึ่ง เข้ามาศึกษาเรียนรู้พระธรรมจากภิกษุณีธัมมกมลลา และด้วยวิสัยทัศน์ในการที่จะนำบริบทแห่งพุทธวัฒนธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการผลักดันสถานะภิกษุณี ภิกษุณีธัมมกมลลาจึงใช้การสงเคราะห์ เพื่อสานสัมพันธ์ชาวภาคใต้ ทั้งพุทธและ มุสลิมเข้าด้วยกัน โดยสำนักปฏิบัติธรรมทิพยสถานธรรมภิกษุณีอาราม มิได้มีกิจกรรมเฉพาะการเทศนา อบรมบ่มเพาะพระธรรมวินัยเท่านั้น หากแต่ยังได้ทำการสงเคราะห์ผู้ป่วย ที่เป็นมะเร็งระยะสุดท้าย รวมทั้งผู้ที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่จำกัดว่า จะเป็นผู้นับถือศาสนาใด ก็สามารถเข้ามารับการสงเคราะห์ได้ การสงเคราะห์เช่นนี้ สร้างความประทับใจไม่เฉพาะแก่ผู้ที่เจ็บป่วยหรือประสบภัยเท่านั้น แต่บรรดาญาติมิตร ก็ย่อมยินดีที่ได้รับการช่วยเหลือ นับเป็นการสื่อสารผ่านการปฏิบัติที่สร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้แก่ภิกษุณีธัมมกมลลา รวมทั้งภิกษุณี สามเณรี ทุกรูปที่ร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมสงเคราะห์ ให้กับสำนักแห่งนี้ นอกเหนือจากการสงเคราะห์ต่าง ๆ แล้วภิกษุณีธัมมกมลลา ยังได้ร่วมมือกับองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สอดส่องดูแลมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ภาคใต้ สร้างความอบอุ่นใจ และเป็นทีพึ่งให้แก่ประชาชนทั่วไป หากเกิดการละเมิดสิทธิจากหน่วยงานภาครัฐ ก็จะมีที่ปรึกษาช่วยเหลือดูแล อีกทั้งการสร้างความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ และสถาบันศาสนาทั่วโลก นับเป็นกุศโลบาย ที่ผลักดันให้เกิดการยอมรับสถานะภิกษุณีของไทยจากภายนอก แล้วเป็นแรงกดดันให้เกิดการยอมรับในประเทศตามมา ซึ่งทั้งหมดนี้นับเป็นผลงานอันยิ่งใหญ่ จากการสื่อสารของภิกษุณีธัมมกมลลา สอดคล้องกับงานวิจัยของอัครเดช พรหมกล้วย และคณะ (2564) ได้วิจัยเรื่อง การลดความเหลื่อมล้ำ: วิเคราะห์เชิงบริบทการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของพื้นที่ทับซ้อนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า 1. บริบทในการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ทับซ้อนมี 7 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้บริหาร ผู้ปกครอง หรือนักการเมืองท้องถิ่น 2) การเงิน การคลังและการงบประมาณ 3) ความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย 4) ปัจจัยสนับสนุนทางการเมือง 5) การสื่อสารทางการเมือง 6) อำนาจ ผลประโยชน์ และเศรษฐกิจ 7) ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ 2. ตัวแบบในการลดความเหลื่อมล้ำกับการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ทับซ้อนด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตั้งอยู่บนกรอบความคิดใน 4 มิติ คือ 1) ปัจจัยกำหนด 2) จิตวิทยาทางการเมือง 3) การแลกเปลี่ยน 4) ความสำนึกเชิงเหตุผล และ 3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดความเหลื่อมล้ำของพื้นที่ทับซ้อนในจังหวัดนครสวรรค์ คือ 1) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการขับเคลื่อน 2) การส่งเสริมและผลักดันเพื่อเตรียมความพร้อม 3) การริเริ่มเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความร่วมมือ 4) การทบทวนประเด็นข้อขัดข้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนา

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ภิกษุณีควรรวมตัวกันเป็นองค์กร คือ การรวมตัวกันอย่างมีดุลยภาพ และมีระเบียบขององค์กรภิกษุณี เพื่อให้มีความเป็นเอกภาพหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรวมกลุ่มเป็นองค์กรจะก่อให้เกิดการยอมรับจากประชาชนและเป็นพลังสนับสนุนในการเรียกร้องเพื่อสถานะภิกษุณีต่อไปใน

2. ควรให้รัฐรับรองสถานะนักบวชในคณะสงฆ์อื่น โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในอำนาจปกครองของคณะสงฆ์ไทย มหาเถรสมาคม และร่วมกันเรียกร้องให้ฝ่ายรัฐยอมรับสถานภาพในฐานะเป็นภิกษุณีนิกายอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับเถรวาทในประเทศไทย พร้อมผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 “คณะสงฆ์อื่น”

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยในเรื่องการสื่อสารของพระภิกษุฝ่ายที่ต่อต้านสถานะภิกษุณีในประเทศไทย เพราะเป็นข้อพิพาทระหว่างภิกษุณีกับคณะสงฆ์ที่ตีความการบวชโดยอ้างพระไตรปิฎก และยึดถือประกาศห้ามบวชภิกษุณี

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมืองของภิกษุณีนันทญาณิ และภิกษุณีธัมมกมลเท่านั้น ทำให้ผลการวิจัยที่ได้ยังจำกัดอยู่ในเรื่องของกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสารที่เป็นเพียงมุมมองด้านเดียว ดังนั้น การวิจัยในอนาคตจึง

ควรศึกษาวิจัยภิกษุณีรูปอื่นในประเทศไทยด้วย เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดทัศนคติและกระบวนการสื่อสารของภิกษุณีกลุ่มต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อการเรียกร้องสถานะของภิกษุณีในประเทศไทย.

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม.
- ไทยพับลิก้า. (2560). *ไพบูลย์ นิติตะวัน ปลุกสังคมเพื่อพระธรรมวินัยถูกละเมิด*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2565, จาก <https://thaipublica.org/2017/03/paiboon-nititawan/>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2565). *16 ปี รัฐประหาร 19 ก.ย. 2549 พลเอกสนธิ นำทีมโค่นอำนาจทักษิณ*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2565, จาก www.thairath.co.th/scoop/flashback/2501370
- นันทนา นันทวโรภาส. (2558). *สื่อสารการเมือง : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แมสมีเดีย.
- พระมหาธนาศิลป์ ธมมานุสาร์ และคณะ. (2566). เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของ ดร. ทักษิณ ชินวัตรและพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(1), 94-108.
- พลเผ่า เพ็งวิภาศ และคณะ. (2561). การวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 18(3), 127-136.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2545). *หลักและทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์ ภัณฑ์ แอนด์ พรินติ้ง.
- อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ. (2564). การลดความเหลื่อมล้ำ: วิเคราะห์เชิงบริบทการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของพื้นที่ทับซ้อนในจังหวัดนครสวรรค์, *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(3), 81-92.
- Berlo, D. K. (1960). *The Process of Communication; an Introduction to Thand Practice*. San Francisco: Rinehart Press.
- McNair, B. (1999). *An Introduction to Political Communication* (2nd ed). New York: Routledg.

